

Private Sammenkomster til Opbyggelse

Taler

Jens Lauritz Arup

Dato

22 april 1836

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Debatt om oppheving av konventikkelplakaten

- 1 Det er ikke uden Ængstelighed jeg agter at yttre mig i en Sag, der er baade saa
viktig og saa vanskelig, som denne. Talen er om at gjengive Statens Borgere en af
deres uomtvistelige Rettigheder, om at løse et trykkende Baand, om at
bortrydde Hindringer for gjensidig Meddelelse i Anliggender, der vedkomme
5 Menneskets helligste Følelser, om at bringe Lovens Bud i Harmonie med
Samvittighedens Krav; men Talen er visselig tillige om herved at bruge den
betænksomste Forsigtighed, for at ikke, naar den om end mislige Dømming
nedbrydes, Sværmeriers og Vildfarelsers Strøm uhindret skal kunne overskylle
Landet. Det er imidlertid ingenlunde min Hensigt at bestride de af
10 Kirkecommitteen fremsatte Anskuelser; jeg har tvertimod med sand Glæde
dvælet ved den ædle, liberale, christelige Aand, som udtaler sig i dens Indstilling.
Men idet jeg saaledes villig tiltræder denne, forsaavidt den gaaer ud paa i
Almindelighed at hæve Forbudet imod private Sammenkomster til Opbyggelse,
maa jeg tilstaae, at jeg i eet, som det forekommer mig, vigtigt Hensyn, troer at
15 savne en ønskelig Bestemmelse.

At Forbudet imod de saakaldte Conventikler i Almindelighed tilhører en fjern,
mørkere Tid, og er udsprunget fra en eensidig, anmassende religiøs Retning, er
en Paastand, der ikke sjelden høres, men som dog nok ikke er aldeles rigtig.

- 20 Vistnok var det allerede strax efter at hine Fromhedens Sammenkomster ved
den ærværdige Spener vare bragte igang, at Modstand, og det bitter, ubesindig
Modstand reiste sig imod dem; men denne sørgelige Kamp er bleven fortsat
igjennem de følgende Tider lige til vore, og at denne Kamp, ei blot med Ordets
Vaaben, men ogsaa med udvortes Tvang og strenge Forbud endnu vedvarer i
25 Europas meest oplyste Lande, er en Kjendsgjerning. I et meget agtet Skrift, det i
København udgivne Tidsskrift for udenlandsk theologisk Literatur, findes en
mærkelig Beretning desangaaende, som imidlertid er for vidløftig til at jeg her vil

oplæse den. Den findes indrykket i 1ste Hefte for 1835, og man seer deraf, at
30 endnu i Aaret 1834 udgav Kongen af Preussen en Kabinetsordre, hvorved
Sammenkomster uden for Kirken til Huusandagt ikkun tillades Huusfaderens
Familie og de hos ham boende, hans Huustugt undergivne Personer. I samme
Aar holdtes i Storhertugdømmet Baden en Generalsynode, som, i Følge en
nedsat Commissions Beretning, androg hos Regjeringen paa endnu strengere
35 Forholdsregler imod den falske Pietisme og det dermed forbundne
Conventikelvæsen.

Jeg finder imidlertid i det her Anførte slet ingen Opfordring til Efterligning,
men kun til Forsigtighed; thi, ligesaa lidt som jeg efter min bedste
40 Overbeviisning kan billige Anvendelsen af Strenghed, Straf og udvortes Tvang i
Anliggender af denne Beskaffenhed, selv ikke om det er Vildfarelser, der
bekæmpes, - ogsaa de styrkes ved ubetimelig Modstand, og Vildfarelsen har
ligesaavel sit indbildte som Sandheden sit ægte Martyrdom - ; ligesaa lidt troer
jeg, at den sørgelige Skildring, hiint Skrift indeholder af de nævnte religiøse
45 Forsamlinger og deres Virkninger, finder Anvendelse hos os. De, der i vort
Fædreland meest deeltage i saadanne - jeg kunde gjerne nævne dem, hvis jeg
fandt det passende eller nødvendigt her, da jeg ikke agter at sige Andet om dem,
end jeg kan forsvare for dem og for min Samvittighed, - høre, efter alt, hvad jeg
har erfaret, til Menighedens hæderligste Medlemmer: de udmærke sig
50 almindeligviis ved Alvor og Dybde i Sindet, Reenhed i Vandel, Agtelse for
Christendom og for den offentlige Gudsdyrkelse; og selv de Retninger hos dem,
der ere mig fremmede, selv de af deres Anskuelse, jeg ikke deler, kan jeg dog
ikke negte min Agtelse. Fra de Sammenkomster, der af dem holdes, ansaae jeg
det langt fra at være nogen fare for Religionen eller borgerlig og christelig Orden
55 at befrygte, og det saa meget mindre, jo mindre Hindring, man lægger iveien for
dem.

Men en lige Beroligelse tør jeg ikke nære med Hensyn til Alt, hvad der kan
henføres under Forordningen af 13de Januar 1741, og som nu foreslaaes
60 ophævet. Talen er der i §§ene 16 og 17 om Indfødte og Fremmede, der reise
omkring fra Sted til andet for at styrke og opvække Andre, og til den Ende
anstille Samlinger. Disses Kald til den Gjerning, de overtage, troer jeg i saare
mange Tilfælde er høist tvivlsomt; sjelden ere de frie for en vis Aandsretning,
der, om end ikke uchristelig, dog i høi Grad er eensidig. Den Varme, de vise, den
65 Uegennyttighed, de lægge for Dagen, de Opoffrelser, de underkaste sig, de
mange Sandhedens og Kraftens Ord, de ofte tale, vinder dem i Almindelighed

stort Tilløb, ikke at tale om, at ogsaa andre Grunde, end Lyst til Opbyggelse, kan lokke Nogle hen til de offentlige Samlinger, de anstille. Men med de
70 Sandheder, de forkynde, er der ofte forbundet skadelige Vildfarelser; og, naar end disse i Tidens Løb af sig selv falde, saa kunne de dog forinden, efter alt, hvad Kirkens Historie lærer, have anrettet megen Forstyrrelse og Uorden, især naar der ei gives tilstrækkelig Anledning til paa rigtig Maade at møde dem.

75 Jeg troer derfor, at saadanne af omreisende Personer anstillede Samlinger, naar de maae afholdes uden at komme til dens Kundskab, som det efter Embedspligt paaligger baade at kjende Menighedens aandelige Tilstand og at virke til dennes Forbedring, kunne blive farlige; jeg troer endog, at den papistiske og jesuitiske Propagande, hvis Iver og Kraft neppe for Tiden kan vurderes lavt, ligesaavel nu
80 som før kan fæste sit Øie paa Norge, og benytte en ucontrolleret Læremyndighed til at skaffe sig Indpas her i Riget. Det er da derfor ingenlunde min Mening, at man skal fornye et Forbud, der ei kan overholdes, og, hvis man forsøgte at overholde det, kun vilde gjøre Ondt verre; men det er et Ønske, som jeg for min egen og maaskee Fleres Beroligelses Skyld maa fremsætte, at der dog
85 maatte kunne findes en Udvei til at sætte Præsten istand til at kjende de Yttringer til det Gode eller til det Onde, der i denne Henseende vise sig i den ham betroede Menighed, ikke for at han ved Tvang skulde søge at hemme hvad han fandt urigtigt, eller endog paakalde Lovends Sværd derimod, men for at han kunde benytte de Midler, som ere ham betroede: Sandhedens Magt imod
90 Vildfarelser, fleersidig Udvikling imod Eensidighed, rolig Betragtning imod Sværmeriets Varme.

Det er hans Pligt at virke til den sande Oplysnings Udbredelse: hvorledes skal han kunne dette, naar han ei faaer Leilighed til at kjende det aandelige Livs
95 stærkeste og mærkeligste Rørelser i Menigheden? Man indvende ikke, at han har samme Anledning til Kunskab om slige Samlinger, der anstilles af Omreisende, som andre; thi det er for ham en langt mere ubetinget Pligt, end for Menighedens andre Lemmer, der er en Kaldspligt, at agte paa den aandelige Tilstand og virke til dens Forbedring; man innvende ei heller, at landets locale
100 Beskaffenhed lægger ofte Hindringer iveien for at anmelde Samlingerne betimeligt for Præsten: vanskeligt kan det vel stundom blive, men dog neppe umuligt, og den fornuftige Præst vil vel vide at agte paa Omstændighederne.

Ikke er det imidlertid min Mening, at det skulde staae i Præstens Magt at hundre
105 Samlingerne enten ved at udeblive fra dem, eller gjøre Forbud mod dem; naar

Anmeldelsen for ham var skeet, burde alt hvad han kunde fordre være iakttaget, og det maatte da staae til ham, hvorvidt han vilde indfinde sig i dem. Ligesaalidt finder jeg det ønskeligt, om der blev forbundet strenge Straffebestemmelser med
110 Paalægget om at melde deslige Samlinger for Stedets Præst: man vilde, troer jeg, derved netop virke imod Hensigten; og skjøndt det vel er det Sædvanlige, at, naar Loven fremfører sit Bud, hæver den tillige truende Sværdet, turde man dog maaskee paa Aandens eget Gebeet gjøre en Undtagelse: for alvorlige Gemytter er Lovens Overtrædelse selv en større Straf end f. Ex. en Pengemulct.

115 I Henhold til det Anførte foreslaaer jeg, at Kirkecommitteens første Indstillingspost bifaldes med følgende Tillæg:

Dog maa Ingen udenfor den Menighed, hvor han hører hjemme, anstille
120 gudelige Samlinger, uden at anmelde for Præstegjeldets Sognepræst, eller, hvor der i dette er flere Præster, for En af disse, Tiden naar, og Stedet hvor saadanne Sammenkomster holdes.

Kilde

125 Storthingsforhandlinger i Aaret 1836, anden Deel, s. 488-494.

Emner

Debatt

URI

130 <https://www.virksommeord.no/tale/private-sammenkomster-til-opbyggelse>

135

140